

MUISTIO

22.9.2006

LAPSET JA NUORET MINISTERIÖIDEN TULEVAISUUSKATSAUKSISSA

1. Yleiskuva

Tähän muistioon on koottu teemoittain ministeriöiden virkatyönä valmistelemiin tulevaisuuskatsauksiin sisältyvät asiat, jotka liittyvät lasten ja nuorten asemaan. Tulevaisuuskatsauksissa käsitellään suhteellisen laajasti yhteiskunnan ennakoitavia kehityssuuntia, joilla on useissa tapauksissa **yleisellä tasolla hahmotettavissa vaikutuksia myös lapsiin ja nuoriin**. Tältä osin aines on kehityksen toteavaa tarkastelua ja pohdintaa sen vaikutuksista tuleviin ratkaisuihin. Katsauksissa tunnistetaan esimerkiksi kansainvälistymisestä ja perhesuhteiden monimuotoistumisesta aiheutuvia lähtökohtien tarkistamis- ja analyysitarpeita. Katsauksiin sisältyy myös suoranaisesti lapsiin ja nuoriin sekä perheisiin liittyviä tulevia **politiikkalinjaussuosituksia** sekä jonkin verran aivan **konkreettisia toimenpiteitä**, erityisesti opetusministeriön, työministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön sektoreilla.

Useimmat ministeriöt käsittelevät lapsia ja nuorisoa **väestörakenteen muutoksen näkökulmasta**: toteutuvaa kehitystä korostetaan keskeisenä muutostekijänä, joka on syytä ottaa huomioon tulevissa politiikkalinjauksissa. Esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriö käsittelee ikäluokkien pienenemisen aiheuttamia muutoksia maaseudulle ja ministeriön hallinnoimille elinkeinoelämän sektoreille, oikeusministeriön hallinnonalalla väestön ikärakenteen katsotaan vaikuttavan asioiden määrään ja laatuun viranomaisissa ja tuomioistuimissa.

Lapsia ja nuoria koskevana **ongelmina tai kehittämiskohteina** katsauksissa on tarkasteltu erityisesti:

- nuorten työllisyyskehitystä
- koulutuspalvelujen järjestämistä
- perheiden pahoinvointia

Ministeriöt korostavat useissa kohdin **hallinnonalarajat ylittävän yhteistyön ja koordinaation** merkitystä lapsiin ja nuoriin liittyvän politiikan valmistelussa. Monet ministeriöt peräänkuuluttavat asioiden kokonaishallintaan tähtäävää yhteistyötä valtioneuvoston sisällä. Yleiseksi motoksi lasten ja nuorten asioiden hoitamisessa voitaisiin tiivistää

useilla samansuuntaisilla toimilla, riittävän varhain, toimimalla yli hallinnon rajojen

2. Teemoittainen tarkastelu

Koulutus

Opetusministeriö:

Suomessa työkään tulevan ikäluokan (15–24-vuotiaat) koko on ollut jo vuodesta 2003 alkaen pienempi kuin sieltä poistuvan ikäluokan (55–64-vuotiaat). Poistuma työvoimasta tulee olemaan ensi vuosikymmenen taitteesta aina vuoteen 2030 saakka keskimäärin noin 10 000 henkeä suurempi kuin uuden nuoren työvoiman tarjonta. Työvoiman saatavuusongelmat kärjistyvät. Asetettujen taloudellisten ja työllisyystavoitteiden saavuttamisen edellytyksenä on, että **nuorisoikäluokka saadaan konkavisuudessaan ammatilliseen koulutukseen** ja että **koulutuksen mitoitus** tapahtuu elinkeino- ja ammattirakenteiden tarpeita ja ennakoitavia muutoksia vastaavasti.

Lapsi- ja nuorisoikäluokat pienenevät. Peruskoululaisten määrä on osassa maakuntia laskenut jo useita vuosia ja määrä kääntyi valtakunnallisestikin laskuun vuonna 2005. Peruskouluikäisten määrä vähenee vuodesta 2005 vuoteen 2010 noin 43 000:lla. Vuoteen 2020 mennessä vähennys on vuoteen verrattuna noin 45 000. Vuosien 2005 ja 2010 välisenä aikana peruskouluikäisten ikäluokat pienenevät kaikissa maakunnissa. Haasteena tulee olemaan **laadukkaiden koulutuspalvelujen** turvaaminen pieneneville ikäluokille. **Kunta- ja palvelurakenteita** koskevien ratkaisujen tulee tukea koulutuspalvelujen vahvistamista ja sopeuttamista pieneneviin ikäluokkiin. **Esi- ja perusopetus** on turvattava ensisijaisesti lähipalveluna paikalliselta pohjalta.

Nuorten ikäluokat kasvavat valtakunnallisesti seuraavan viiden vuoden aikana, mutta eräissä maakunnissa nuorten ikäluokkiin kuuluvien määrä on kääntynyt jo laskuun vuosituhannen vaihteen jälkeen ja jatkaa edelleen laskuaan. Nuorisoikäluokkiin kuuluvien, 16–21-vuotiaiden määrä kasvaa noin 13 800 hengellä vuodesta 2005 vuoteen 2010, vaikka eräissä maakunnissa kehitys on kääntynyt laskuun jo vuosituhannen vaihteen jälkeen. Nuorisoikäluokkien pienentyminen on koko maan tasolla noin kymmenen prosentin luokkaa. Nuorisoikäluokkien pieneminen etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa edellyttää **korkeakoulutuksen mitoituksen tarkistamista ja koulutustarjonnan uudelleen kohdentamista**. Tavoitteena on, että kaikki nuoret siirtyvät työelämään ammatillisen tai korkeakoulututkinnon suorittaneina. **Koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseksi** käynnistetään laaja-alainen **lisätoimenpideohjelma**.

Perusopetukseen osallistuu lähes koko ikäluokka. Esiopetukseen osallistuminen oli 96 prosenttia vuonna 2004. Koulutukseen osallistuminen ja koulutuksen tarjonta suhteessa nuorisoikäluokkiin vaihtelevat alueellisesti. Lukionkäyntiaste vaihtelee Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakuntien 49 prosentista Uudenmaan maakunnan 66 prosenttiin. Tulevaisuuden osaamis pohjan turvaaminen edellyttää panostamista lasten ja nuorten **kouluhyvinvoinnin** parantamiseen ja koko **yhteiskunnan koulumyönteisyyden vahvistamiseen**.

Koulutukseen osallistumisen tasa-arvoa lisätään koko koulutusjärjestelmässä. Haasteena on erityisesti poikien vähäisempi osallistuminen lukiokoulutukseen ja suurempi koulutuksen keskeyttäminen ammatti- ja korkeakouluopinnoissa. **Lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa aloittavien sukupuolirakennetta tasoitetaan**.

Opintotuen on mahdollistettava tutkinnon suorittaminen tavoiteajassa. **Opiskelijoiden opintososiaalisia tukia** on kehitettävä siten, että ne tukevat entistä paremmin täysipäiväistä opiskelua ja mahdollistavat opintoaikojen lyhentämisen.

Työministeriö:

Nuorten nopea kiinnittyminen opiskelusta työmarkkinoille mahdollisimman nopeasti on entistä tärkeämpää, kun suuret ikäluokat poistuvat työvoimasta. Nuorten suhteellinen asema työmarkkinoilla on ollut viime vuodesta alkaen selvästi paranemassa, vaikka nuorten työttömien osuus ikäluokasta on edelleen keskimääräistä selvästi korkeampi. Vuonna 2005 nuorten työllisyys lisääntyi nopeasti (+ 3,3 %) verrattuna keskimääräiseen työpaikkakasvuun (+ 1,5 %). Työttömien työnhakijoiden määrällä mitattuna nuorisotyöttömyys on alentunut 1990-luvun lamaa edeltäneelle tasolle. Opiskeluaikainen työnteko on lisääntynyt. Juuri opinnot päättäneiden nuorten työllisyysmahdollisuuksiin vaikuttaa ratkaisevasti yleinen työmarkkinatilanne sekä koulutusjärjestelmän ja työelämän välinen suhde. Siirtymävaihe koulutuksesta työelämään on vaikeutunut varsinkin pojilla. Opiskelusta työelämään integroituminen on tapahtunut nuorilla tyypillisesti erilaisten tilapäistyötä ja opiskelua yhdistävien välivaiheiden kautta.

Nuorilla sijoittuminen työhön onnistuu sitä helpommin, mitä parempi koulutus heillä on. Ammattikoulutuksesta valmistuneiden työttömyysriski on tähän asti ollut ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneeseen verrattuna liki kolminkertainen. Näyttää kuitenkin siltä, että viime vuosina ammatillisen koulutuksen hankkineiden asema työmarkkinoilla on alkanut suhteellisesti parantua. Nuorten työurien pidentämiseen tähtäävät keinot kuuluvat pääosin opetushallinnon alaan. Työmarkkinoille tulon aientaminen edellyttää **koulutusasteelta toiselle siirtymisen nopeuttamista, tosiasiallisten opiskeluaikojen lyhentämistä ja rajaamista, opintotukijärjestelmän muuttamista nopeaa valmistumista ja työllistymistä tukevaksi, sekä koulutuksen keskeyttämisten olennaista vähentämistä sekä mahdollisuuksia kiinteämuotoisen opetuksen ja oppisopimuskoulutuksen joustavaan käyttöön**. Pääallekkäiskoulutuksen vähentämiseen ja ehkäisemiseen on kiinnitetty huomiota.

Nykyinen koulutusjärjestelmä ei riittävän nopeasti vastaa työmarkkinoiden muuttuviin tarpeisiin, mikä edellyttää joustavuuden lisäämistä. Nuorten työmarkkinatilanteen osalta ratkaiseva kysymys on, miten **koulutuspolitiikassa** pystytään edistämään **työelämälähtöisyyttä**. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien toiveet eivät aina kohtaa työelämän tarpeita. Oikea tieto työllistymismahdollisuuksista ja opintojen tehokas ohjaus ovat tässä avainasemassa.

Osaamisen ja osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi **koulutussuunnittelussa** on kyettävä entistä tarkempaan **kysynnän ennakointiin** oikeiden valintojen takaamiseksi. Oppilaitoksista työllistyminen on oltava keskeinen ohjauskeino ja tuloksellisuuden seuranta-apuväline. Erityisesti ammatillisesta koulutuksesta valmistuvien **nuorten työkokemuksen karttumista ja työelämään siirtymistä on edelleen tuettava**. Nuorissa ikäryhmissä, varsinkin miehillä, koulutustason nousu on hidastunut. Kouluttamattomat nuoret miehet ovat uusi haaste koulutus- ja työpolitiikassa.

Valtiovarainministeriö:

Nuoret tulevat verrattain myöhään päätoimisesti työmarkkinoille. Ongelmana Suomessa on koulutusaikojen pitkittyminen ja koulutuksen keskeyttäminen. Merkittävin syy opintojen pitkittymiseen on työssäkäynti. Tavoitteeksi onkin asetettu opintoaikojen lyhentäminen; korkeakouluopintojen aloittamisen tulisi alentua vuodelta vuoteen 2008 mennessä ja valmistumisen vähintään vuodelta vuoteen 2012 mennessä. Koulutusaikojen lyheneminen on seurausta onnistuneemmista koulutusvalinnoista, koulutukseen pääsyn nopeutumisesta, keskeyttämisen vähenemisestä ja opintojen tehostumisesta. Koulutusaikojen lyheneminen ei toisaalta lisää täysimääräisesti työpanosta, kun opiskelijoiden työssäkäynti todennäköisesti vähenee. Nettovaikutus on kuitenkin päätoimisen työssäkäynnin aikaistuminen.

On tarvetta parantaa **koulutustarpeiden tehokasta ennakointia**. On tarvetta **tiivistää kouluverkkoa ja luoda monipuolisempia ja tehokkaampia koulutuskeskuksia**.

Oikeusministeriö:

Henkilö- ja perhesuhteisiin liittyvän lainsäädännön kehittäminen edellyttää yhteiskunnan muutosten vaikutusten arviointia suhteessa olemassa olevan lainsäädännön oletettaviksi. Esimerkiksi henkilö- ja perhesuhteiden tasolla yhteiskunta kansainvälistyy ja muuttuu kulttuuriltaan monimuotoisemmaksi. Suomeen tulee yhä enenevässä määrin maahanmuuttajia. Myös **nuorten opiskeluihin ja työelämään liittyvä liikkuminen ja verkostoituminen** lisääntyvät sekä EU-alueella että maailmanlaajuisesti.

Puolustusministeriö:

Suomessa varusmiespalvelukseen tulevien 20-vuotiaiden miespuolisten ikäluokkien merkittävimmät muutokset ovat jo tapahtuneet. 20-vuotiaiden miesten ikäluokan koko säilyy nykyisellään vuoteen 2012 saakka, minkä jälkeen määrä pienenee noin 10 prosentilla vuoteen 2030 mennessä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että puolustusvoimien sodan ajan joukkoihin on vuonna 2025 laskennallisesti käytettävissä noin 475 000 20–35 -vuotiasta miespuolista henkilöä. Mikäli tästä määrästä asevelvollisuuden suorittaa 80 prosenttia, voidaan sodan ajan joukkoihin sijoittaa enintään 380 000 miestä. Väestökehityksen osalta **yleiseen asevelvollisuuteen ja reservistä muodostettavaan sodan ajan kenttäarmeijaan perustuva puolustusratkaisu on mahdollinen jatkossakin**.

Kulttuuri

Liikenne- ja viestintäministeriö:

Luottamus arjen tietoyhteiskuntaan edellyttää teknisesti toimivia ja turvallisia palveluita. Arjen tietoyhteiskunnan haaste on sananvapauden ja haitallisten sisältöjen torjunnan välisen tasapainon löytäminen. Suurimpiin ongelmiin kuuluu lapsiporno.

Opetusministeriö:

Mediakulttuurin on oltava lapsille turvallista. **Turvallinen mediaympäristö** lisää lasten ja nuorten sosiaalista ja kulttuurista hyvinvointia ja vähentää väkivaltaista käyttäytymistä. Edistetään lasten ja nuorten **medialukutaitoa** ja tuetaan turvallisen mediaympäristön kehittämistä sekä laajennetaan Valtion elokuvatarkastamon tehtävät kattamaan mediakasvatuksellista tutkimus ja kehittämistyötä. Huolehditaan **lastenkulttuurin tarjonnan** laajentumisesta.

Työllisyys ja työelämä (ks. myös koulutus)

Valtiovarainministeriö:

Nuorten työllisyysaste on Suomessa suhteellisen korkea kansainvälisesti vertailtuna. Opiskelun ohessa ja loma-aikana työskentely on yleistä. Ikäluokan 15–24-vuotiaitten työllisyysaste oli vuonna 2004 Suomessa liki 40 prosenttia, kun vastaava luku EU:ssa jäi alle 37 prosentin. Nuorten työttömyysaste on laskenut hiukan, mutta se on edelleen yli kaksinkertainen väestön keskimääräiseen työttömyyteen verrattuna. Osa-aikaisia työpaikkoja arvioidaan syntyvän runsaasti varsinkin kaupan alalla, mikä voi vetää opiskelijoita ja pienten lasten vanhempia työmarkkinoille.

Lapsiin ja nuoriin yleisesti vaikuttavana asiana on todellinen tarve lisätä **työvoiman sekä alueellista että ammatillista liikkuvuutta**. Asuntotilanne on erityisesti alueellisen liikkuvuuden pullonkaula.

Työministeriö:

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa ei tapahtunut suuria muutoksia vuodesta 2000 vuoteen 2003. Useimmilla työ- ja perhe-elämä ovat sopusoinnussa. Eniten paineita työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen on työntekijöillä, joilla on pieniä lapsia. Tulevaisuudessa myös ikääntyneiden vanhempien hoivavastuuta on entistä useammalla työikäisellä. Ikärakenteen muutoksista ja laitospaikkojen rajallisuudesta johtuen **työ- ja yksityiselämän yhteensovittamisen** paineet lisääntyvät lähitulevaisuudessa.

Suurten ikäluokkien poistuessa työelämästä on pikaisesti **arvioitava työmarkkinoiden ulkopuolelle johtavien palvelu- ja tukijärjestelmien (esimerkiksi pienten lasten hoitovapaa ja vuorotteluvapaa) tarkoituksenmukaisuus** muuttuvassa työmarkkinatilanteessa.

Maa- ja metsätalousministeriö:

Maaseudun kehittämisen kohdalla: erityisesti naisten ja nuorten työllistymismahdollisuuksia tulisi parantaa.

Perheiden asema, hyvinvointi ja syrjäytymiskehitys
Sosiaali- ja terveysministeriö:

Sosiaali-, terveys- ja tasa-arvopolitiikan uudistamisen yhtenä strategisana tavoitteena mainitaan terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi: **Terveydelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille pohja lapsuus- ja nuoruusiässä.**

Ensisijaista on tukea oikea-aikaisesti lasten ja nuorten tervettä ja turvallista kehitystä sekä perheiden hyvinvointia. Lasten ja nuorten kykyä huolehtia elämänhallinnastaan tuetaan kodin, koulun, sosiaali- ja terveyspalvelujen, liikunta- ja nuorisotoimen, järjestöjen ja median yhteistyönä. Tavoitteena on edistää terveellistä, vastuullista ja päihteetöntä elämäntapaa sekä vahvistaa nuorten osallistumista. Tärkeää on tehostaa **varhaista puuttumista** lasten fyysisen ja sosioemotionaalisen kehityksen häiriintymiseen, oppimisvaikeuksiin, terveyttä vaarantaviin elämänolosuhteisiin ja sairauksiin. Ongelmiin on puututtava riittävän ajoissa.

Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisessä: lasten ja nuorten ja perheiden ongelmiin paneudutaan uudella otteella.

Puututaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmiin. Lapsia, lapsiperheitä ja nuoria voidaan tukea ja ongelmia ratkaista tehokkaasti vain **lisäämällä tietoa ja osaamista, muuttamalla rakenteita ja ottamalla käyttöön aktiivisia toimintatapoja.** Jo alkaneeseen syrjäytymiseen puututaan aktiivisesti ja se katkaistaan mahdollisimman **varhaisessa vaiheessa.** Onnistunut peruskouluvaihe, sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja koulutuksen onnistunut läpäiseminen turvataan.

Työministeriö:

Syrjäytymisuhan alaiset nuoret ovat erityinen haaste. Vuonna 2005 työttömiä nuoria oli yhteensä keskimäärin 30 500, ja syrjäytymiskehityksen nopeaan katkaisuun tarkoitettujen nuorten yhteiskuntatakuun piiriin kuuluvia nuoria oli kuukausittain noin 8 800. Nuorten työttömyysjaksoista noin 4 % jatkui yhdenjaksoisesti yli vuoden. Nuorten syrjäytymisen yleisimpiä taustatekijöitä ovat pitkäaikainen työttömyys ja pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus. Syrjäytymiselle ominaista on, että se etenee pit-

kän ajan kuluessa. Useimmiten syrjäytymiskehitys kärjistyy erityisesti koulutuksen ulkopuolelle jäämisen seurauksena. Yksittäisistä väestöryhmistä vaikein on maahanmuuttajanuorten tilanne.

Syrjäytymisen ongelmia voidaan tehokkaimmin ratkaista **useilla saman suuntaisilla toimenpiteillä**, jotka kohdistetaan nuorten elämän kriittisiin käännekohtiin **riittävän varhain. Jo peruskoulussa on puututtava syrjäytymiskehitykseen**. Jokaiselle peruskoulun päättäneelle on löydettävä hänelle soveltuva, tarvittaessa räätälöity ratkaisu. Samoin **ammattillisen koulutuksen keskeyttäviin** on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Opetusministeriö:

Lasten ja nuorten liikunta tarjoaa muiden terveystieteiden lisäksi keinon lisääntyvän ylipainon ongelman ehkäisemiseen. Liikunta lisää myös osallistumis- ja itsensä toteuttamismahdollisuuksia, ehkäisee syrjäytymistä ja lisää kansalaisaktiivisuutta. Kouluissa tapahtuva liikkuminen on tärkeää, koska se tavoittaa lähes kaikki lapset ja nuoret, ja se on myös keino parantaa koulussa viihtymistä. Laajennetaan lasten ja nuorten päivittäisen elinympäristön piirissä **liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden valinnanmahdollisuuksia**. Kehitetään **toimenpideohjelma lasten ja nuorten lihavuuden ja ylipainon ehkäisyyn**. Toteutetaan **kansallinen liikuntaohjelma**.

Maa- ja metsätalousministeriö:

Yhteistyötä tulee parantaa erityisesti lasten ja nuorten terveyden edistämiseksi. Lasten ja nuorten terveyteen ja ruokatottumuksiin on mahdollista vaikuttaa **kouluruokailun ja kotitalousopetuksen kautta, joiden resursointiin ja laatuun tulee kiinnittää enemmän huomiota**.

Ympäristöministeriö:

Kohtuuhintaisen asumisen varmistamiseksi luodaan tukijärjestelmä, jolla vuosittain rajoitetulle määrälle Helsingin seudulla määräaikaissa ja/tai matalapalkkaisissa työsuhteissa olevista perheistä **alennetaan omistusasunnon hankinnan kynnyistä**. Omistusasunnon **valtiotakaus kohdennetaan ensiasunnon hankkijoille**. Ensiasunnon hankkijoiden tukea lisätään.

Oikeusministeriö:

Nykyään yhä harvemmat nuoret tekevät rikoksia, mutta pieni joukko nuoria tekee niitä yhä enemmän. Lasten huostaanotot ovat lisääntyneet viime vuosina. Vaarana on pidemmällä aikavälillä syrjäytymisen periytyminen.

Kriminaalipolitiikan haasteeksi muodostuvat rikollisuutta ehkäisevien tukirakenteiden vahvistaminen, luotettavan ja toimivan rikosoikeusjärjestelmän ylläpitäminen sekä **rikoskierteen katkaiseminen varhaisessa vaiheessa** ja vapausrangaistuksiin tuomittujen sopeuttaminen takaisin yhteiskuntaan.

Perhesuhteiden monimuotoistuksessa voi olla syytä tarkistaa **perhe- ja perintölainsäädännön** lähtökohtia. Haasteeksi muodostuu myös moninaisuuden hallitseminen jaettaessa oikeudenmukaisella tavalla erilaisia yhteiskunnallisia etuuksia ja velvollisuuksia.

Henkilö- ja perhesuhteisiin liittyvän lainsäädännön kehittäminen edellyttää yhteiskunnan muutosten vaikutusten arviointia suhteessa voimassa olevan lainsäädännön olettamasaännöksiin.

Kansalaisten tulee voida **nuoresta alkaen juurtua demokratiaan, luottamuksen kulttuuriin ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen**.

Sisäasiainministeriö:

Perheiden pahoinvointi saattaa muodostaa riskin sisäisen turvallisuuden kehityksen kannalta. Perheiden pahoinvointi näkyy mm. perhe- ja läheisväkivaltana ja huostaan otettujen lasten määrän kasvuna. Perheiden pahoinvointi heikentää yhteiskunnan heikoimpien turvallisuutta. Perheiden tukeminen ja erityisesti perheväkivaltaan puuttuminen on tärkeää turvallisuuden ylläpitämisen kannalta, sillä väkivaltainen ympäristö ja lapseen kohdistuvat pahoinpitelyt ovat yhteydessä myöhempään aggressiiviseen käytökseen. Köyhyyden, syrjäytymisen ja sosiaalisten ongelmien periytyminen vanhemmilta lapsille on hyvinvointia heikentävä ja rikollisuutta lisäävä kierre, jonka seuraukset vaikuttavat yhteiskunnassa pitkään. **Perheiden ongelmiin vaikuttaminen edellyttää toimia yli hallinnonalarajojen.**

Siviilikriisinhallinta on nopeasti kasvava uusi toiminta. Toiminnan ohjaamiseksi tarvitaan kansallinen siviilikriisinhallinnan strategia, jossa linjataan poliittisella tasolla asiat, joita Suomi erityisesti edistää siviilikriisinhallintatoiminnassa. Keskeistä on tukea hyvän hallinnon periaatteiden noudattamista, ihmisoikeuksien kunnioittamista sekä **työtä naisten ja lasten aseman parantamiseksi kriisialueilla.**

Ulkoasiainministeriö:

Naisten ja lasten oikeuksien suojeleminen ja vahvistaminen ovat läpileikkaavana teemana Suomen politiikassa mm. YK:n uudessa ihmisoikeusneuvostossa.

Maahanmuuttajat ja kulttuurien välinen vuoropuhelu
Ulkoasiainministeriö:

Suomessa ollaan eurooppalaisesta radikalisaatiokehityksestä jäljessä yhden maahanmuuttajasukupolven verran, mutta edessä voivat olla samat integroitumiseen ja identiteettiin liittyvät kysymykset kuin muualla Euroopassa. On tarpeen **tarjota lapsille ja nuorille asiallista tietoa islamista ja korostaa islamin ja muiden uskontojen rinnakkaineloa.**

Korostetaan kulttuurien välistä vuoropuhelua ja suhteita islamilaiseen maailmaan sekä EU:n politiikan korostamia veloitteita edesauttaa uskonnollisten ja etnisten ryhmien yhteiselo, muslimiväestön integroitumista ja kotoutumista sekä väestöryhmien välistä tasa-arvoa ja kunnioitusta. Samalla tulee **estää maahanmuuttajien syrjintää ja eristäytymistä.**

Työministeriö

Syrjäytymisuhan alaiset nuoret ovat erityinen haaste... Useimmiten syrjäytymiskehitys kärjistyy erityisesti koulutuksen ulkopuolelle jäämisen seurauksena. Yksittäisistä väestöryhmistä vaikein on maahanmuuttajanuorten tilanne.

Opetusministeriö:

Tuetaan **maahanmuuttajanuorten kotoutumista** ja kulttuurisen identiteetin säilyttämistä sekä kuntien maahanmuuttajatyön kautta että suurin avustuksin maahanmuuttajajärjestöille. Samalla **tehostetaan rasismista vastaista työtä ja suvaitsevaisuuskasvatusta suomalaisnuorten keskuudessa.**

Elinympäristö ja liikenne

Ympäristöministeriö:

Esteettömyyden ja liikenneturvallisuuden parantaminen on tärkeää erityisesti lasten ja ikärakenteen vanhenemisen vuoksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö:

Joukkoliikenteen käyttäjinä erityisesti suurissa kaupungeissa korostuvat myös lapset.

Ongelma on joukkoliikenteen kehittämisvastuiden hajanaisuus ja rahoituspaineeet. On tarve päättää yleisestä joukkoliikennepalveluiden kehittämisen lähtökohdista seuraavassa hallitusohjelmassa samoin kuin kaupunkiseutujen liikennejärjestelmien kehittämisestä.

Politiikkaohjaus ja strategiset painopisteet

Opetusministeriö:

Nuorisolain perusteella tulee valmisteltavaksi **nuorisopoliittinen kehittämisohjelma** valtioneuvoston hyväksyttäväksi. Tarkoituksena on parantaa nuorten elinoloja ja linjata nuoriin kohdistuvia toimenpiteitä eri hallinnonalojen yhteistyönä. **Ensimmäinen kehittämisohjelma, jossa huomioidaan myös lapsipolitiikka, valmistellaan vuonna 2007.** Valtioneuvoston tasolla on syytä pohtia nuorisopolitiikan ohjauksen kehittämistä uuden nuorisolain myötä. On tarve tehokkaalle poliittiselle ohjaukselle, jotta kehittämisohjelman sisältö saadaan konkretisoitumaan. Yksi vaihtoehto konkretisoimaan keskushallinnon nuorisopoliittista ulottuvuutta on perustaa **valtioneuvostoon erityinen lapsi- ja nuorisopoliittinen ministerityöryhmä vahvistamaan poikkihallinnollista politiikkaohjausta.**

Muodostetaan toimialaan keskitetty, säännöllisesti päivitettävä **tiedosto** Nuorisiasiainneuvottelukunnan ja nuorisotutkimusverkoston yhteistyössä tuottamista nuorten elinoloindikaattoreista ja nuorisobarometreista sekä lääninhallitusten kokoamista nuorisotyön perustiedostoista.

Luodaan nuorten tieto- ja neuvontapalveluverkostojen yhteyteen **nuorten kuulemis- ja vaikuttamisosio**, jota täydennetään paikallisilla nuorten kuulemistilaisuuksilla. Seurataan **nuorten äänestys- ja osallistumisaktiivisuutta** tavoitteena luoda jokaiselle nuorelle mahdollisuus harrastukseen sekä siihen että nuoret äänestäisivät aktiivisemmin vaaleissa. Tuetaan **nuorten omaehtoista uuteen kaupunkikulttuuriin pohjaavaa kulttuuri- ja liikuntatoimintaa.** Tuetaan nuorten **ympäristökasvatusta ja luontoaktiiviteettejä.** Suunnataan riittävästi resursseja **nuorten työpajoihin** syrjäytymisriskien vähentämiseksi. Tuetaan **maahanmuuttajanuorten kotoutumista** ja kulttuurisen identiteetin säilyttämistä sekä kuntien maahanmuuttajatyön kautta että suurin avustuksin maahanmuuttajajärjestöille. Samalla **tehostetaan rasismista työtä ja suvaitsevaisuuskasvatusta suomalaisnuorten keskuudessa.**

Kunnallista nuorisotyötä tuetaan valtiosuoruuksin ja kohdennetuilla valtionavustuksilla nuorisotyölain linjaamien tavoitteellisten peruspalvelujen tuottamiseksi kaikkien nuorten ulottuville. Tuetaan nuorten **tieto- ja neuvontapalveluverkostojen** luomista kuntiin ja seutukuntiin, nuorten **päihde-ehkäisyä** ja haittojen vähentämistä nuorisotyön keinoin kuntien **nuorisotilojen** modernisointia sekä uusien toimintamuotojen ja järjestäytymistapojen kehittämistä.

3. Tiivistelmä toimenpidesuosituksista ja –linjauksista

Ministeriöiden tulevaisuuskatsauksissa kohdistetaan konkreettisempia toimenpidelinjauksia tai –toimenpidesuosituksia seuraavissa asioissa:

Koulutus ja kulttuuri

- *nuorisoikäluokka kokonaisuudessaan ammatilliseen koulutukseen*
- *koulutuksen mitoitus*
- *laadukkaat koulutuspalvelut*
- *kunta- ja palvelurakenteet*
- *esi- ja perusopetus*
- *korkeakoulutuksen mitoitus ja koulutustarjonnan uudelleen kohdentaminen*
- *lisätoimenpideohjelma koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseksi*
- *koulutukseen osallistumisen tasa-arvo; lukio-, ammatillisen ja korkea-koulutuksen aloittavien sukupuolirakenteen tasoittaminen*
- *koulutuspolitiikan työelämälähtöisyys*
- *opiskelijoiden opintososiaaliset tuet*
- *turvallinen mediaympäristö, medialukutaito, mediakasvatus*
- *lastenkulttuurin tarjonta*
- *koulutustarpeiden ennakointi*
- *kouluverkko ja koulutuskeskusten monipuolisuus*

Työllisyys ja työelämä

- *työvoiman alueellinen ja ammatillinen liikkuvuus*
- *asuntotilanne*
- *työmarkkinoiden ulkopuolelle johtavien palvelu- ja tukijärjestelmien tarkoituksenmukaisuus (esim. hoitovapaa, vuorotteluvapaa)*

Perheiden asema, hyvinvointi ja syrjäytymiskehitys

- *varhaisen puuttumisen toteuttaminen*
- *liikunnan valinnanmahdollisuudet*
- *toimenpideohjelma lasten ja nuorten lihavuuden ja ylipainon ehkäisyyn*
- *kansallisen liikuntaohjelman toteuttaminen*
- *kouluruokailu ja kotitalousopetus*
- *ensiasunnon hankinta*
- *perhe- ja perintölainsäädäntö*
- *rikoskierteen katkaiseminen varhaisessa vaiheessa*
- *asenteisiin vaikuttaminen*
- *toimet yli hallinnonrajojen*

Maahanmuuttajat ja kulttuurien välinen vuoropuhelu

- *tiedonjakaminen*
- *maahanmuuttajanuorten kotoutuminen*
- *rasisminvastainen työ ja suvaitsevaisuuskasvatus*

Ohjaus- ja tukijärjestelmä sekä strategiset painopisteet

- *lapsi- ja nuorisopolitiikan poikkihallinnollinen politiikkaohjaus (esim. ministerityöryhmä)*
- *keskitetty toimialan tiedosto*
- *kuntien nuorisotyön tukeminen*
- *painopisteitä:*
 - *nuorten kuuleminen ja vaikuttaminen, äänestys- ja osallistumisaktiivisuus*
 - *kulttuuri- ja liikuntatoiminta, ympäristökasvatus ja luontoaktiiviteetit*
 - *nuorten työpajat*
 - *maahanmuuttajanuorten kotouttaminen*
 - *rasismin vastainen työ ja suvaitsevaisuuskasvatus*
- *useilla samansuuntaisilla toimilla, riittävän varhain, toimimalla yli hallinnon rajojen*

Satu Rönnqvist
Erityisasiantuntija

Sirpa Kekkonen
Projektipäällikkö